

Stortinget bestemmer verdien og kommunenes andel og foretar fordeling mellom dem. Stortinget vedtok 18. mai 1983 å tildele andeler av netto økonomisk utbytte til de kommuner som ble berørt av avtalene om foregrepne hjemfall, jf Innst.S.nr.167 (1982-1983) og St.prp.nr.126 (1981-1982) om kommuners andel av kraftverk som staten overtar ved hjemfallsrett.

Side 6

Tildelingen skjedde etter en gradert skala, avhengig av kraftverkets produksjon pr. år:

Inntil 250 GWh: 1/3, mellom 250 og 500 GWh: 1/4 og over 500 GWh: 1/8

Tildelingen gjaldt i denne spesielle saken, men er senere fulgt i de hjemfallssaker som er forelagt Stortinget. I disse sakene, som alle har omfattet hjemfall med en produksjon under 250 GWh/år, har kommunene fått tildelt 1/3 av de hjemfalte verdier.

Departementet vil peke på at de hjemfalte anlegg tilfaller staten med full eiendomsrett, jf industrikonsesjonsloven §2, tredje ledd post 17, første ledd. Staten står derfor fritt til å disponere over de hjemfalte anlegg.

De berørte kommuner får først tildelt sine rettigheter når Stortinget fastsetter det hjemfalte anleggs verdi og kommunenes andel av de hjemfalte verdier. Kommunene blir gitt anledning til å uttale seg til departementet om statens disponering av de hjemfalte verdier. Utover dette har det ikke vært aktuelt å trekke kommunene ytterligere inn i departementets håndtering av statens hjemfalte eiendom.

9. Tidligere inngåtte avtaler om foregrepne hjemfall

I årene 1957-66 ble det inngått avtaler om foregrepet hjemfall mellom staten og konsesjonærene i henholdsvis Svelgen-, Høyanger-, Bjølvo-, Tyssovassdragene og Storelva i Sauda. Avtalene omfattet et kraftvolum på ca 2 TWh/år. Avtalene var basert på at konsesjonærene fikk anledning til å leie anleggene tilbake fra staten for en ny periode, jf pkt. 7.2. Avtalene løp opprinnelig ut i perioden 1995-2009. Ved St.prp.nr.104 (1990-1991), jf Innst.S.nr.30 (1991-1992) ble avtalene forlenget til og med 2010 for såvidt gjelder de kraftverk som konsesjonærene fikk leie for en ny periode.

I forbindelse med at Statkraft ble utskilt som statsforetak ble eiendomsretten til vannfall og kraftverk knyttet til avtalene om foregrepne hjemfall overdratt fra staten til Statkraft SF, og er dermed inkludert i Statkraft SFs åpningsbalanse.

I avtalene om foregrepne hjemfall var det lagt til grunn at konsesjonærene foretok tilleggsutbygging av vannfall som lå unyttet og som staten selv ikke kunne bygge ut før den opprinnelige konsesjontiden var utløpt. Som følge av slike tilleggsutbygginger og generell oppgradering av anleggene, er midlere produksjon i disse vassdragene i dag vel 4 TWh/år.

Alle vannfallsrettigheter i vassdragene som ble omfattet av avtalene om foregrepne hjemfall ble overdratt til staten umiddelbart ved avtaleinngåelsene. Tilleggsutbyggingene har enten allerede tilfalt staten eller tilfaller vederlagsfritt ved den opprinnelige leietidens utløp, d.v.s. i perioden 1995-2009. På bakgrunn av den rettighetsoverføringen som ble foretatt i stiftelsesdokumentet for Statkraft SF i tråd med St.prp.nr.100 (1990-1991), jf Innst.S.nr.28 (1991-1992), er det på det rene at også eiendomsretten til disse kraftstasjonene m.v. som etter avtalene om foregrepne hjemfall tilfaller staten, er overført til Statkraft SF. På denne måten vil alle rettigheter i disse vassdragene være samlet på Statkraft SF's hånd etterhvert som leieavtalene utløper.

Departementet legger til grunn at bedriftene som er part i disse avtalene får ordinære statskraftkontrakter etterhvert som avtalene om foregrepne hjemfall utløper, og tilleggsutbyggingene tilfaller Statkraft SF. I et tilfelle løper den opprinnelige leieavtalen ut i 1995 og tilleggsutbyggingen tilfaller Statkraft SF på dette tidspunkt. I kapittel VI forutsetter departementet at konsesjonæren i dette tilfellet får inngå ordinær statskraftkontrakt til 2010.

IV Bakgrunnen for departementets lovforslag

1. Innledning

Det er knyttet betydelige økonomiske og miljømessige verdier til landets vassdragsressurser. For å sikre en hensiktsmessig utnyttelse av disse ressursene til samfunnets beste, er det nødvendig med et relativt omfattende system av økonomiske og administrative virkemidler fra det offentlige side innen denne sektoren.

Hjemfallsinstituttet er en av grunnpilarene i vårt konsesjonssystem for kraftutbygging og bidrar til at staten kan føre kontroll med utnyttelsen av landets vassdragsressurser. Et hjemfall gir staten muligheter for å vurdere om nåværende bruk bør forlenges, endres eller om kraften bør omdisponeres. Videre tilføres staten og kommunene økonomiske verdier ved et hjemfall. Dette må sees i sammenheng med at vannfall er en begrenset naturressurs, hvor investeringer for å utnytte ressursen kan gi avkastning ut over normal avkastning, såkalt grunnrente. Hjemfallsinstituttet bidrar til at deler av disse verdiene tilfaller fellesskapet.

Inntektsmulighetene som hjemfallsretten gir må videre sees i sammenheng med det offentlige øvrige inntektsmuligheter. Skatter og avgifter gir normalt opphav til effektivitetstap i økonomien. Med en hensiktsmessig

Side 7

utforming og praktisering av hjemfallsinstituttet, vil et gitt beløp innhentet gjennom hjemfallsretten trolig medføre mindre effektivitetstap enn om tilsvarende beløp hentes inn gjennom skatter og avgifter andre steder i økonomien.

Hjemfallsinstituttet ble sist behandlet av Stortinget i 1969. I tråd med Regjeringens forslag kom Stortinget dengang til at hjemfallsbestemmelsene skulle opprettholdes, jf Ot.prp.nr.69 (1966-1967) og Innst.O.nr.XI (1968-1969). Regjeringen kan ikke se at det etter forrige stortingsbehandling er inntrådt endrede forhold som skulle tilsi at hjemfallsinstituttet erstattes med andre ordninger. Statens hjemfallsrett bør derfor bestå.

Regjeringen kan heller ikke se at det nå er grunnlag for å foreta endringer i adgangen for kommuner, fylkeskommuner og statsforetak til å få tidsbegrensede konsesjoner.

Regjeringen har kommet til at adgangen til å få tidsbegrensede konsesjoner også skal bestå for selskaper hvor minst 2/3 av kapitalen eies av statsforetak, kommuner eller fylkeskommuner forutsatt at utbyggingen hovedsakelig nyttes til alminnelig forsyning.

De forskjellige sider av hjemfallsordningen må imidlertid fremover sees i lys av eventuelle endringer av andre økonomiske og administrative virkemidler fra det offentlige.

Selv om statens hjemfallsrett som hovedregel skal bestå, er Regjeringen imidlertid innstilt på å legge til rette for ordninger som avklarer krafttilgangen etter at konsesjonstiden er utløpt, og som bidrar til at hjemfallsretten ikke leder til effektivitetstap gjennom vridninger i konsesjonærens interesser i å foreta investeringer i vassdraget.

Konsesjonstidens lengde står sentralt i denne forbindelse. Dersom konsesjonstiden settes for kort, kan det bli ulønnsomt for konsesjonæren å investere i nye utbygginger fordi avskrivningstiden blir for kort. Det må tas i betraktning at utbygging av vannkraftanlegg først tar til etter at konsesjon er gitt og strekker seg over en årrekke før produksjon starter opp. Tilsvarende vil konsesjonærens interesser i å foreta opprusting og utvidelse av eksisterende anlegg svekkes når konsesjonstiden nærmer seg utløp. Dette kan medføre at samfunnsøkonomisk lønnsomme investeringer ikke blir gjennomført av konsesjonæren.

Industrikonsesjonsloven §2, tredje ledd post 17 og vassdragsreguleringsloven §10 post 1 gir hjemmel for å gi konsesjon for et tidsrom av inntil 60 år fra konsesjonen blir gitt. En slik konsesjonstid for første gangs utbygging i et vassdrag synes å gi en god balanse mellom hensynet til statens kontroll, omdisponeringsmuligheter og inntekter på den ene side, og hensynet til konsesjonærens forrentning av investeringer på den annen side. Departementet foreslår derfor ingen endringer i industrikonsesjonsloven §2, tredje ledd post 17 og vassdragsreguleringsloven §10 post 1.

Etter århundreskiftet hjemfaller vassdrag og anlegg med en midlere kraftproduksjon på omlag 8 TWh/år, hvorav det aller meste i perioden 2007 til 2026. Den alt overveiende del av disse konsesjonene innehas av industriselskaper som benytter kraften som innsatsfaktor i sin produksjon. I tilknytning til disse vassdragene er det muligheter for å innvinne i størrelsesorden 1 TWh/år i tillegg